

GYÓGYPEDAGÓGUSOK: HONNAN INDULUNK, HOVÁ TARTUNK?

Szerzők:

Hegedűs Roland
Debreceni Egyetem, Nevelés- és
Művelődéstudományi Doktori Program

Szerző e-mail címe:
hegedusroland1989@gmail.com

Lektorok:

Mező Ferenc
Debreceni Egyetem

Mező Katalin
Debreceni Egyetem

Schéder Veronika
Debreceni Egyetem

Nagy Lehotsky Zsuzsa
Konstantin Filozófus Egyetem Nyitra
(Szlovákia)

Hegedűs Roland (2015): Gyógypedagógusok: Honnan indulunk, hová tartunk? *Különleges Bánásmód*, I. évf. 2015/1. szám, 25-40. DOI 10.18458/KB.2015.1.25

Absztrakt

Jelen tanulmány a gyógypedagógus képzésre, annak területi jellegzetességeire, valamint a gyógypedagógusok munkaerő-piaci jellemzőire fókuszál. Források: 2014. évi felvételi adatbázis, n = 965), 2012. és 2013. évi Diplomás Pályakövetési Rendszer, n = 567). Eredmény: a gyógypedagógusok helyzete a munkaerő piacon nagyon jó: sikeresen helyezkednek el, a munkanélküliség aránya alacsony, és több mint 90%-uknak az egyetemi tanulmányaikkal kapcsolatos állása van.

Kulcsszavak: gyógypedagógia képzés, intézményi vonzáskörzet, mobilitás, munkaerő-piaci jellemzők

Diszciplínák: gyógypedagógia, földrajz, pedagógia

Abstract

TEACHERS OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS: WHERE WE ARE COMING FROM AND WHERE WE ARE GOING TO?

In this article we focus on special educational needs teacher training, the geographical differences and labour market features. Sources are: the admission database of 2014, n = 965), and the Hungarian Graduate Tracking System (HGTS) of 2012 and 2013; n = 567). Result: the situation of special educational teachers is very good in the labour market, they are very successful because their unemployment rate is lower than average, and their job is in connection with their university studies.

Keywords: special education teacher training, catchment area of higher education institution, labour market features

Disciplines: special education, geography, pedagogy

Bevezetés

A kutatásban arra vállalkoztunk, hogy megvizsgáljuk, hogy a gyógypedagógia alapképzésre felvett hallgatók az egyes kistérségekből kiindulva melyik felsőoktatási intézményekben tanulnak tovább. Ezzel a kutatással megpróbáltuk megjósolni, hogy a jelenleg felvett hallgatók hol fognak elhelyezkedni. Az előrejelzés felállítására a Diplomás Pályakövetési Rendszert (DPR) használtuk, melyben megvizsgáltuk, hogy a hallgatók honnan érkeztek az egyes felsőoktatási intézményekbe, majd gyógypedagógusként végzést követően hol vállaltak munkát. Arra törekszünk, hogy a gyógypedagógusok iránt mutatkozó igény megállapításához felmérjük a speciális nevelési igényű (SNI) gyerekek területi eloszlását, mely során arra számítunk, hogy az SNI-sek magasabb aránya egybeesik azokkal a területekkel, ahol magasabb a hátrányos helyzetűek aránya. A kutatásban arra is figyelmet fordítottunk, hogy megvizsgáljuk, milyen munkaerő-piaci jellegzetességekkel rendelkeznek a gyógypedagógusok (munkanélküliség, végzettség és munka kapcsolata, munkaerőpiaci-státus). Azért, hogy ne csak a gyógypedagógusok jellemzőit mutassuk be, létrehoztunk hat csoportot, amik így magukba foglalják az összes pedagógusképzési területet (óvodapedagógus, tanító, tanár, gyógypedagógus, egyéb pedagógus), valamint egy összevont csoportot, melybe minden más szakos végzett beletartozik.

Szakirodalmi áttekintés

Ebben az alfejezetben áttekintjük a témával kapcsolatos legfontosabb szakirodalmat. A szakirodalmi áttekintésben a dolgozat felépítését követjük, amelynek megfelelően először áttekintjük a hallgatói és a diplomás mozgással kapcsolatos irodalmat, azt követően pedig a friss diplomások munkaerő-piaci jellemzőit.

A hallgatói mobilitás vizsgálatokban általában csak a nagyobb felsőoktatási intézményekről áll rendelkezésre szakirodalom. A kisebb felsőoktatási intézményekről olyan tekintetben vannak csak információink, hogy a nagyobb intézmények közelsége mennyire befolyásolja azok vonzáskörzetét. Rendelkezésre állnak adatok a Debreceni Egyetem, Pécsi Tudományegyetem, valamint a Nyugat-Dunántúli régió intézményeiről, valamint a fővárosi intézményekről is. Összességében elmondható, hogy a vidéki felsőoktatási intézmények a saját régióikra fejtik ki hatásukat és minél távolabbi területről van szó, annál kisebb a vonzó hatásuk (Teperics, 2002; M. Császár és Németh, 2006; Rechnitzer és Smahó, 2007). A vonzáskörzetek folyamatosan változnak, melyet tapasztalhatunk a Pécsi Tudományegyetem esetében is, ahol a hallgatói létszámcsökkenés a jellemző az elmúlt 10 évben, melynek hatására az intézmény vonzáskörzete is csökkent (M. Császár és Wusching, 2014). Ez a vonzáskörzet-csökkenés valószínűleg kapcsolatba hozható a Kaposvári Egyetem megerősödésével, ahol gyógypedagógiai képzés is található. Ezt azért merjük kijelenteni, mert a vidéki területeken kimondottan csak öt nagy egyetem tekinthető dominánsnak, a Miskolci Egyetem, Debreceni Egyetem, Szegedi Tudományegyetem, Széchenyi István Egyetem, valamint a Pécsi Tudományegyetem, de itt már teljes mértékben nem jelenthető ki a domináns hatás, mivel vonzáskörzete osztozik a Kaposvári Egyetemével. A fővárosi intézmények a nagy vidéki intézmények közötti területeken bírnak nagyobb vonzóhatással (Teperics és Dorogi, 2014). A felvételizők általában akkor választanak távolabbi intézményt, ha az adott képzés ritka az országban, vagy a közelebbi képzés minőségével nincsenek megelégedve (Forray és Híves 2005). Ezt tapasztaltuk a keleti országrész pedagógusképzésének esetében is, a Debreceni Egyetem vonzásterületét a nappali képzés esetében minden ötödik, míg levelező képzés esetében minden harmadik felvett a gyógypedagógia képzés miatt hagyja el (Hegedűs, 2015a). Külföldön is hasonlókat tapasztalhatunk a vonzáskörzetek viszonylatában, mint hazánkban. Németország esetében is a régiós vonzású intézmények jellemzőek, mint például a stuttgarti felsőoktatási intézmények esetében, ott is a tartományi, régiós vonzás a jellemző (Haussmann, 2008). Hasonló eredményekről számolt be egy másik kutatás Skócia esetében,

az ottani hallgatók is a helyi intézményt választják, és csak kis mértékben mennek Skócián kívülre, de itt szükséges megemlíteni azt is, hogy a skótoknak nagy a nemzetiségtudata, mely a régió belül maradást erősíti (Hazel, 2007).

A diplomások vándorlásáról, mobilitásáról elmondhatjuk, hogy koncentrációjuk arányosan növekszik a településhierarchia magasabb szintjei felé haladva. A vidékről a fővárosba érkező tanulók kisebb mértékben mennek vissza, inkább a fővárosban és annak agglomerációjában vállalnak munkát, így a vidéki területeket a vidéken lévő intézményeknek kell ellátniuk képzett munkaerővel (Hegedűs, 2015b). Hasonló helyzet figyelhető meg Svédországban is, ahol az északi területekről származó fiatalok a déli területeken tanulnak tovább, majd a végzést követően nem térnek vissza oda, ennek eredményeként pedig diplomás veszteség alakul ki. Az oktatáspolitikai úgy ellensúlyozza ezt, hogy északon intézményeket alapít, mellyel ott tartja a diplomásokat, mert kimutatható, hogy az újonnan alapított intézményekben végzettek nagyrészt annak a közelében vállalnak munkát (Chudnovskaya és Kolk, 2014). Az ilyen esetekben a spillover hatás érvényesül, mivel az elvándorlás negatívan hat azokra a területekre, amelyekről az adott diplomás elvándorol, ezek a területek befektetett tőkéket veszítenek (Varga, 1998). Hollandiában kimutatták, hogy a diploma megléte növeli az ingázás távolságát, a munkavállalók mobilitását, vizsgálatukban a szakmunkás végzettségűeket és diplomásokat hasonlították össze (Hensen és tsai., 2009).

Az Educatio Non-Profit Kft. készíti és elemzi a DPR adatbázist, melyeket általában kisebb-nagyobb egységekben elemeznek, és kevésbé mennek le alacsonyabb elemzési szintre (Garai és Veroszta, 2012; Veroszta, 2013; Veroszta, 2014). Néhány – tanulmányunk szempontjából – kiemelendő adat: különböző szakmák esetében bérelőny állapítható meg, mely alatt a szerző azt érti, hogyha egyes diplomások más szakmát, tudományterületet választottak volna, akkor jobb fizetéssel rendelkeznének (Varga, 2010). Akkor tekinthetők az egyes képzések sikeresnek, hogyha olyan végzettséget adnak, amellyel a végzést követően el tudnak helyezkedni. Az ezredfordulón vizsgálták, hogy egyes tudományterületek végzettjeinek munkája mennyire kapcsolódik a diplomájához. Leginkább az orvos és egészségtudományi képzési területen, valamint a művészeti képzés területén végzettek dolgoznak végzettségüknek megfelelő munkahelyen, míg legkevésbé a diplomájukhoz kapcsolódó munkát az agrártudományi képzési területek diplomásai végeznek (Galasi és tsai., 2001).

Mesterházy egy 2001-es tanulmányából tudjuk, hogy a gyógypedagógus-képzés már az ezredfordulón is gondot jelentett, ennek orvoslására egyre több és több intézmény próbálkozott gyógypedagógus-képzés indításával, mivel nagy igény mutatkozott a képzés iránt. A tanulmány szerzője akkor prognosztizálta, hogy az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, valamint 1999-ben a Kaposvári Egyetem mellett még 4-5 intézményben lesz ilyen képzés, de mindenhol szükség lesz az ELTE szakértőgárdájára, azért, hogy az oktatók is felkészüljenek a képzés tárgyainak szakszerű oktatására (Mesterházy, 2001). Mára tudjuk, hogy a fentebb említett két intézmény mellett még a Nyugat-Magyarországi Egyetemen és a Szegedi Tudományegyetemen képeznek gyógypedagógusokat (Hegedűs, 2015a).

Hasonló következtésre jutott egy 2000-ben készült másik tanulmány is, melyben a szerzők arra jutottak, hogy a felsőoktatási intézményi struktúra nem tudta ellátni a közoktatásból fakadó igényeket. Mind több végzett szakemberre és képzési helyre mutatkozott igény, miközben az ellátottak száma is növekedett. A szerzők több javaslatot is megfogalmaztak, melyben szerepel az új pedagógusok képzése és új gyógypedagógusok képzése is (Gordosné és tsai., 2000). Az ezredfordulón az értelmi fogyatékosok iskoláiban csupán a tanárok 45,7%-a rendelkezett gyógypedagógiai végzettséggel, a testi-érzékszervi fogyatékosok iskoláiban ez az arány valamivel jobbnak tekinthető (57,6%). Megemlíti továbbá, hogy a kis települések, valamint a vidéki területek kevésbé vannak ellátva gyógypedagógussal (Salné és Kőpatakiné, 2001).

A gyógypedagógus-hiányt a felsőoktatási intézményrendszer az elmúlt 40 évben nem tudta orvosolni, éppen hogy csak annyi gyógypedagógust képeznek, akik képesek a nyugdíjba vonulókat pótolni, nem hogy többletet képezni (Bass, 2004). Úgy tűnik, hogy napjainkban – 15 év elteltével – nem sok minden változott.

Szabó Diána egy 2015-ös interjú vizsgálatban az utazó gyógypedagógus rendszert vizsgálta a közép-magyarországi régióban, melyben az interjúalanyok elmondták, hogy szakemberhiányban szenved az ország és előfordul, hogy a gyógypedagógusnak olyan gyermeket is szükséges ellátni, aki nem illeszkedik a szakirányához, de jobb híján nincs mit tenni. A vizsgálat készítője javaslatként megfogalmazta, hogy rugalmasabb képzéstervezésre és akár rövidebb képzési időre lenne szükség a hiány pótlására, mivel a gyógypedagógusok képzése nem egyik percről a másikra megy végbe (Szabó, 2015).

A gyógypedagógusok ennek a hiánynak köszönhetően rendkívül jó helyzetben vannak a munkaerő-piacon:

- ☐ hamar találnak munkát;
- ☐ jóval nagyobb eséllyel helyezkednek el a szakmájukban, mint más pedagógusképzési területhez kötődő szakok esetében (Györgyi, 2012).

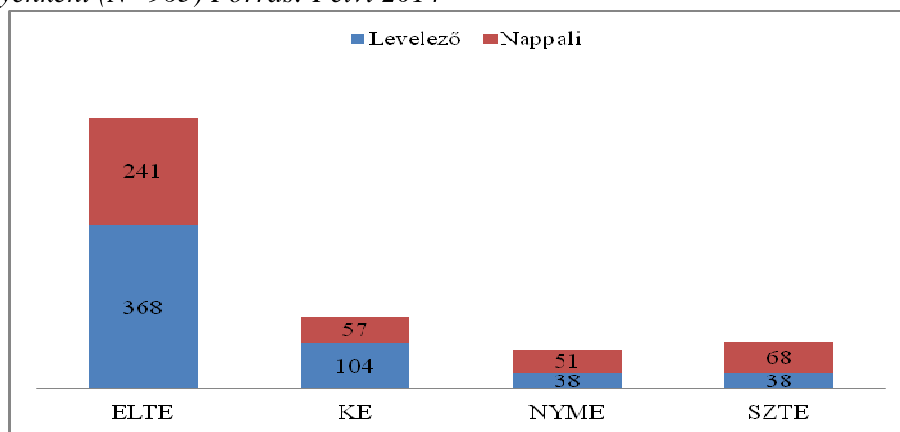
A pedagógusok munkával kapcsolatos véleményeiről, esélyeikről olvashatunk Chrappán Magdolna 2010-es írásában, amely a 2010-es DPR adatbázist elemzi.

Adatbázis és módszerek

Az elemzés során három adatbázist használtunk kiemelten: a 2012-es, 2013-as és a 2014-es felvételi adatbázisokat, melyeket az egyező kérdésfeltételeknek köszönhetően összevontan is kezelni tudtunk. Egy ábra erejéig az EDUMAP-ot is igénybe vettük.

A felvételi adatbázis teljes vertikumára jelen írásban nem térünk ki, hanem vizsgálódásunkat kizárólag a gyógypedagógiai képzésre szűkítjük le, pár szót ejtve a képzőkről, a hallgatók számáról, valamint a képzési szintről. Az 1. ábra megmutatja számunkra, hogy a gyógypedagógiára felvettek nagy része az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) képzésére került be, összesen 609-en. A többi intézményhez képest magas

1. ábra: Nappali és levelező képzésbe felvett gyógypedagógus hallgató megoszlása intézményenként (N=965) Forrás: Felvi 2014

hallgatói létszámot nagymértékben az okozza, hogy az országban egyedül itt található mesterképzés, melyre 139 hallgató került be a 609-ből. Látható, hogy a vidéki intézmények lényegesen alacsonyabb hallgatói létszámmal rendelkeznek, a Kaposvári Egyetemre (KE) 161

főt vettek föl, a másik két intézmény esetében ez a számérték csupán 100 körül mozog. A munkarendi megoszlásról elmondható, hogy több hallgató került be levelező képzésbe (548 fő), nappali képzésre csupán 417 fő.

A felvett hallgatókról elmondható, hogy nappali képzésen a gyógypedagógusok 9,1%-a vett igénybe hátrányos helyzetért többletpontot, míg levelező képzés esetében ez az arány csupán 1,8%. Képzési szint szerinti megoszlásnál: az alapképzésbe felvettek 5,6%-a volt hátrányos helyzetű, míg a levelező képzésbe felvettek 1,4%-a. Ezek alapján megállapítható, hogy az adatbázis átlagához képest a gyógypedagógiára felvett hallgatók hátrányosabb helyzetűek. A legnagyobb hátrányos helyzetű arány a Szegedi Tudományegyetemen (SZTE) jellemző (7,6%), míg a legkisebb arány a Nyugat-Magyarországi Egyetemen (NYME) (1,2%). Ebből az adatbázisból azt vizsgáltuk meg, hogy honnan jönnek a fentebb látható négy intézménybe a hallgatók. Ezt a későbbiekben MapInfo program segítségével kistérségi bontásban jelenítjük meg, nappali és levelező képzés szerint.

A másik két adatbázisból első lépésben megnéztük, hogy hol laktak 14 éves korukban a felvettek, majd ezt követően azt, hogy végzésük után hol vállaltak munkát a diplomások. Ebből próbáljuk azt leszűrni, hogy az egyes intézmények melyik területet látják el gyógypedagógusokkal. Annak érdekében, hogy szélesebb palettát tudjunk átvizsgálni, úgy döntöttünk, hogy a 2012-ben és 2013-ban készült DPR adatbázisból kiszűrt adatokat összevonjuk, hogy ezáltal szélesebb képet tudjunk adni a gyógypedagógus képzésről, valamint munkaerő-piaci tapasztalataikról. Így a két adatbázis a 2007-2012 között végzettek adatait tartalmazza.

A képzési területen belüli összehasonlíthatóság, valamint a más szakokkal való összehasonlíthatóság érdekében hat csoportot különítettünk el. A pedagógusképzési területen belül elkülönítettük az óvodapedagógus, tanító, tanár, gyógypedagógus, valamint egyéb pedagógus szakost (pl. csecsemőgondozó), mert ezek nem csatolhatók közvetlenül egy szakhoz sem, továbbá, mert nagyon kis elemszámokban voltak jelen a mintában. A képzési területek közötti összehasonlítás érdekében pedig feltüntetjük a más szakosakat is, melybe minden olyan végzett beletartozik, akik nem voltak besorolhatóak az előző csoportokba. A csoportok szerinti esetszám megoszlását a 1. táblázat mutatja be.

1. táblázat: Kialakított csoportok elemszáma (N=46091) Forrás: Diplomás Pályakövetési Rendszer, 2012, 2013

Más szak	Óvodapedagógus	Tanító	Tanár	Gyógypedagógus	Egyéb pedagógus
44014	737	672	2004	567	97

A későbbiekben e csoportok mentén folytatjuk tovább a vizsgálatainkat a tekintetben, hogy a gyógypedagógusoknak milyen tapasztalataik, jellemzőik vannak a munka világában, voltak-e végzést követően munkanélküliek, ha igen, hány hónapig, a kérdés pillanatában mi a munkaerő-piaci státuszuk, jelenlegi munkahelyük mennyire áll kapcsolatban a kérdőív alapjául szolgáló végzettséggel.

Kutatási eredmények

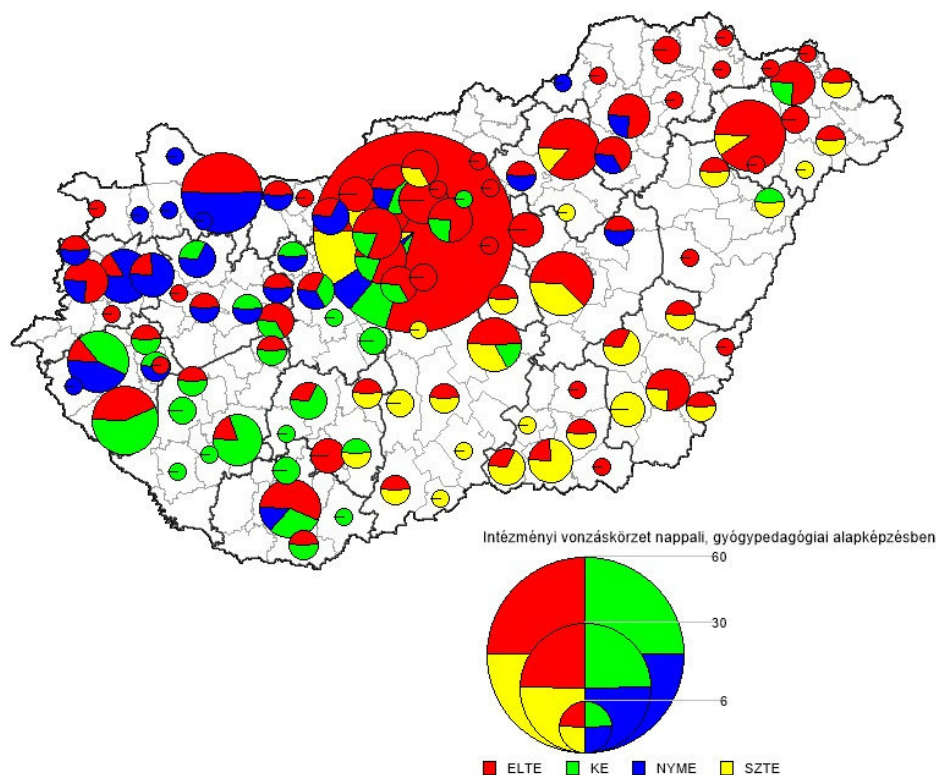
Intézményi vonzáskörzet a 2014-es felvételi adatbázis alapján

Ebben az alfejezetben tekintjük át, hogy a felvételi adatbázis alapján milyen vonzáskörzetbeli sajátosságot tapasztalhatunk a négy gyógypedagógus képzést indító intézmény

között, mely kistérségekből érkeznek a hallgatók e felsőoktatási intézménybe, mely területen tekinthetőek egyes intézmények dominánsnak.

Először a gyógypedagógiai nappali alapképzés területi vonatkozását tekintjük át (2. ábra). A mesterképzést azért nem vontuk bele a vizsgálatba, mert az csak az ELTE-n található és nincs versenytársa. De így is várható volt, hogy az ELTE kimagasló hallgatói létszámának köszönhetően elég nagy befolyással lesz a vidéki területekre. Az ELTE vonzáskörzetéről elmondható, hogy a teljes országban érezhető a vonzó hatása, kimondottan pedig az észak-keleti országrészben igaz ez, mivel ezen a területegységen nincs olyan intézmény, ami ilyen képzést indítana. Érdekes viszont, hogy erről a területről többen is a Nyugat-Magyarországi Egyetemen (NYME) lévő képzésbe kerültek felvételre, ami nagy valószínűséggel azzal magyarázható, hogy a fővárosi képzésbe nem sikerült bekerülniük, és közlekedési szempontból ez tekinthető a legjobban megközelíthetőnek. Az NYME vonzási területei közé tartoznak továbbá a Balatontól északra elhelyezkedő dunántúli területek, azt viszont mindenképp szükséges megemlíteni, hogy annak ellenére, hogy Győrben található gyógypedagógus képzés, a felvettek fele mégis a fővárosi gyógypedagógiai képzésbe került felvételre.

2. ábra: Nappali alapképzésben felvett gyógypedagógus hallgatók területi megoszlása intézményenként (N=342) Forrás: Felvi 2014

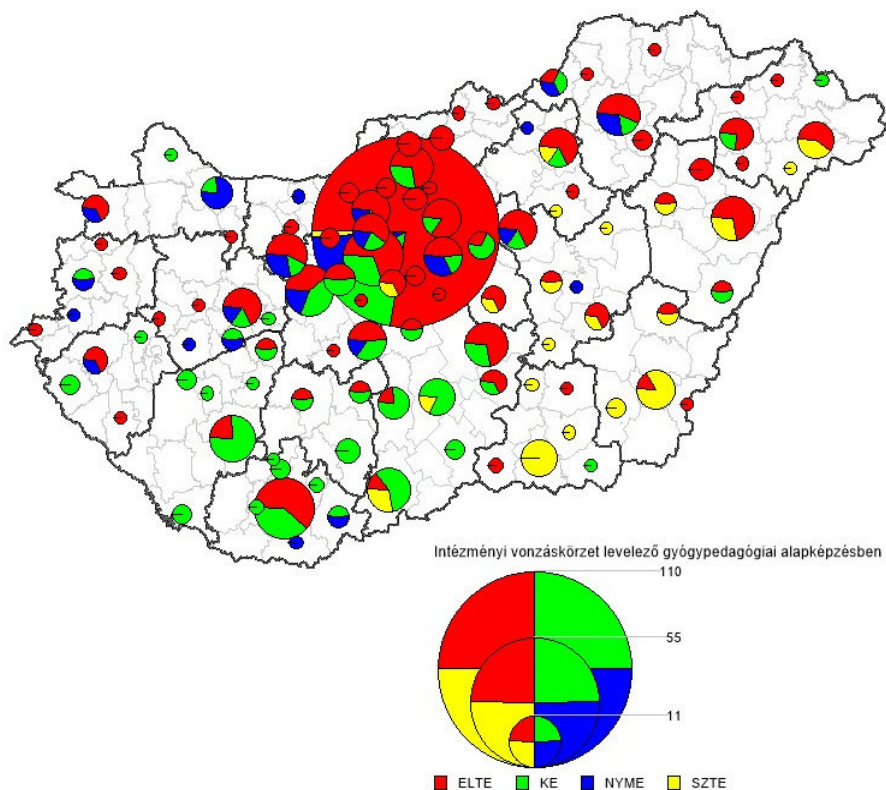

A Dunántúl másik gyógypedagógia képzést indító intézménye Kaposváron található, ahová a Balatontól délre lévő kistérségekből érkezik a hallgatók nagy része, valamint néhány hallgató az ország észak-keleti feléből. Érdekesség, hogy például Zalaegerszeg az NYME és

KE határmezsgyéjén található, mivel onnan a hallgatók fele-fele arányban választják a két intézményt. Látható, hogy a KE vonzásterületébe egyes nagyobb városok esetében behatol az ELTE, ilyen város például Nagykanizsa és Pécs. A Szegedi Tudományegyetem (SZTE) vonzáskörzete legnagyobb részben az ország dél-keleti felére koncentrálódik, valamint nagyobb vonzást fejt ki Szabolcs-Szatmár-Bereg megye egyes nyugati kistérségeire. Látható, hogy azokról a területekről, ahol található gyógypedagógiai képzést indító intézmény, ott nagyobb arányban kerültek felvételre a hallgatók. A térképen jól szembetűnik Hajdú-Bihar megye fehér foltja, ahonnan minimális volt a gyógypedagógiai továbbtanulás, ami lehetséges, hogy kapcsolatba hozható azzal, hogy a megye ilyen irányultságú továbbtanulói várták, hogy a Debreceni Egyetem Hajdúböszörményben elindítsa a gyógypedagógiai képzését a következő évben.

Szükséges külön kezelni a levelező képzésben részt vevő hallgatókat, mivel ők nagy valószínűséggel munka mellett tanulnak. Ismételten kihagyjuk a mesterképzés vizsgálatát, levelező alapképzésre az ELTE-n 252, a KE-n 104, az NYME-n és az SZTE-n 38-38 főt vettek föl. Ismételten nem okozhat meglepetést ezeknek a számadatoknak a láttán, hogy az uralkodó intézménynek az ELTE tekinthető. A levelező képzés esetében lecsökkeni látszik az NYME hatása az északnyugati területeken, de még mindig látunk felvett hallgatókat az észak-magyarországi régióból. A Kaposvári Egyetem lényegesen kiterjedtebb vonzáskörzettel rendelkezik mint az NYME, köszönhetően a magasabb felvett hallgatói létszámnak. Ennek köszönhetően megjelenik az észak-nyugati területeken is, és a Dunát keleti irányba átlépve teljes Bács-Kiskun megyében dominánsnak tekinthető (3. ábra).

3. ábra: Levelező alapképzésbe felvett gyógypedagógus hallgatók területi megoszlása (N=411) Forrás: Felvi 2014

A SZTE vonzáskörzete lényegesen lecsökken a nappali képzéshez képest - leginkább négy megyére terjed ki, Csongrád, Békés, Jász-Nagykun-Szolnok, valamint Hajdú-Bihar megyére, továbbá Szabolcs-Szatmár-Bereg megye esetében is láthatunk onnan érkezett hallgatókat. A KE és ELTE hatására az SZTE vonzáskörzete túlnyomórészt a keleti határésszel érintkező megyékre terjed ki. Levelező képzés esetében már Hajdú-Bihar megye sem tekinthető „sterilnek”, hiszen több hallgató is tanult tovább az SZTE, az ELTE vagy a KE gyógypedagógiai képzésén. Összességében a nappali és levelező képzés esetében is elmondható, hogy a Debreceni Egyetem gyógypedagógiai képzésének beindításával az ELTE veszítette a legtöbb jelentkezőt ebből a térségből.

Országban belüli hallgatói mobilitás és diplomás mobilitás

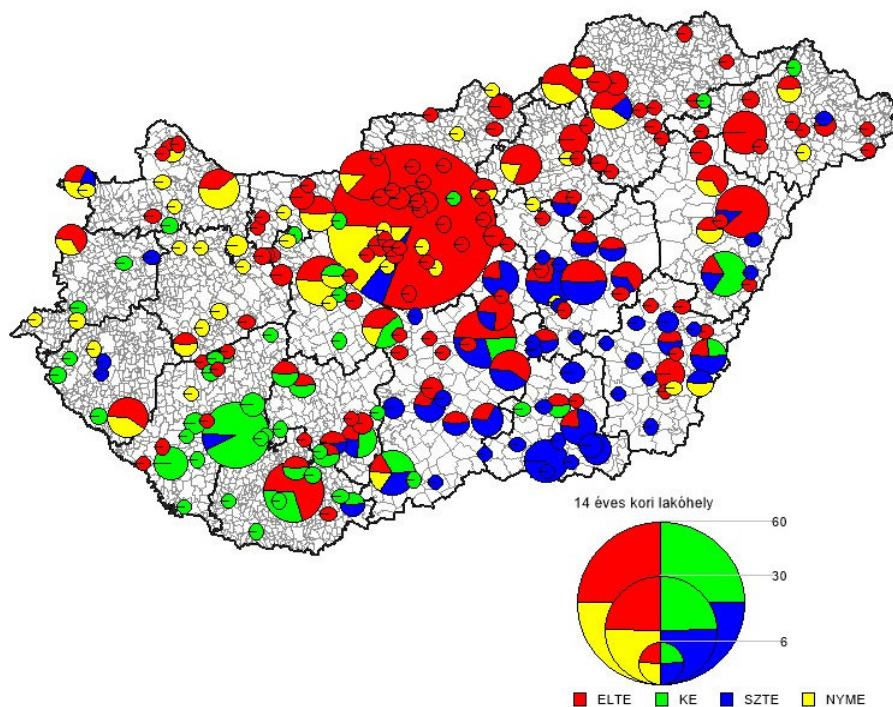
Ebben az alfejezetben tárgyaljuk az összevont DPR-adatbázis alapján, hogy honnan érkeztek a képzésbe az adatbázisban szereplő gyógypedagógusok. Fontos megemlíteni azt is, hogy ellentétben a felvételi adatbázissal ez nem teljes körű, mivel nem minden diplomás válaszolt. Itt nem választottuk szét a nappali és levelező képzést, valamint az alap- és mesterképzést, mert nem szerettünk volna adatokat veszteni az amúgy is szűkös adatállományból.

A 14 éves kori lakóhely ábrája jól kiadja számunkra, hogy az adatbázisban szereplő diplomások hol laktak eredetileg. Hasonlóságokat tapasztalunk a felvételi adatbázis által kirajzolt térképpel, miszerint minden vidéki egyetem a saját környezetéből vonzza többségében a hallgatókat, de azt szükséges megemlíteni, hogy úgy tűnik, kevesebben vannak a Veszprém megyéből továbbtanulók, valamint felülreprezentáltak a keleti országrész. Az NYME-re a legtöbb hallgató az észak-nyugati végekről, továbbá Nagykanizsáról, valamint az Észak-Magyarországi régióból érkezett. Nem elhanyagolható, hogy a vidéki egyetemek közül itt tanult a legtöbb fővárosból érkezett hallgató (4. ábra).

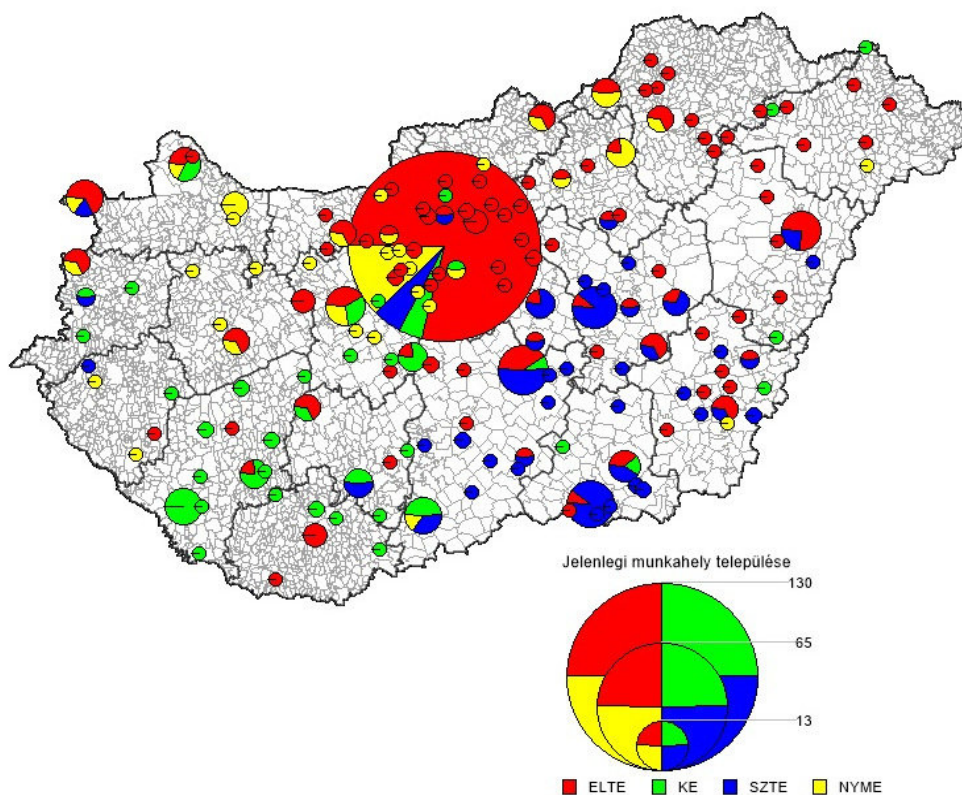
A KE vonzáskörzete leginkább a Dél-Dunántúl régióra koncentrálódik, és csak kismértékben terjeszkedik a régió határain túlra. Bár érdekes, hogy Berettyóújfaluról több hallgató is tanult ezen az egyetemen, valamint az észak-keleti térségekből is érkeztek hallgatók. Meglepő, hogy két közel eső nagyvárosból, nevezetesen Nagykanizsáról és Pécsről sem itt tanultak tovább a legtöbben. Az SZTE esetében is regionális vonzásról beszélhetünk, valamint Jász-Nagykun-Szolnok megye déli részén érezhető még nagyobb hatása. Az északkeleti területeken az ELTE abszolút dominanciája érvényesül.

Kevesebb diplomás töltötte ki a jelenlegi munkahely településére vonatkozó kérdést, mint akiről tudtuk, hogy hol lakott 14 éves korában. Látható, hogy lényeges koncentráció mutatható ki a diplomások esetében a nagyobb városokban. Az ELTE-n végzettek aránya lényegesen lecsökken az ország észak-nyugati részén, bár a nyugati határvidék több nagyvárosában is nagyobb arányban vannak jelen (Mosonmagyaróvár, Kőszeg, Sopron). A Győrben végzettek érdekes módon kisebb dominanciával jelennek meg a Nyugat-Dunántúl régióban és a Közép-Dunántúl régióban, ezen a területen gyakran helyezkednek el a Kaposváron végzettek. Az NYME végzettjei a vidéki egyetemek közül a legnagyobb arányban helyezkednek el a fővárosban. Az előző ábrán láthattuk, hogy több hallgató is érkezett az NYME-re az észak-magyarországi régióból, melynek eredménye, hogy a diplomások nagyobb része vissza is tér, aminek következményeként elmondható, hogy ez a felsőoktatási intézmény látja el az észak-magyarországi térséget gyógypedagógussal. A Kaposvári Egyetem végzettek legnagyobb részét a dél-nyugati országrészben helyezkednek el, mindamellett, hogy az ELTE-n végzettek is kisebb mértékben ugyan, de visszatérnek dolgozni ebbe a térségbe (5. ábra).

4. ábra: A gyógypedagógusok területi megoszlása 14 éves kori lakóhely alapján (N=500)
Forrás: Diplomás Pályakövetési Rendszer 2012,2013

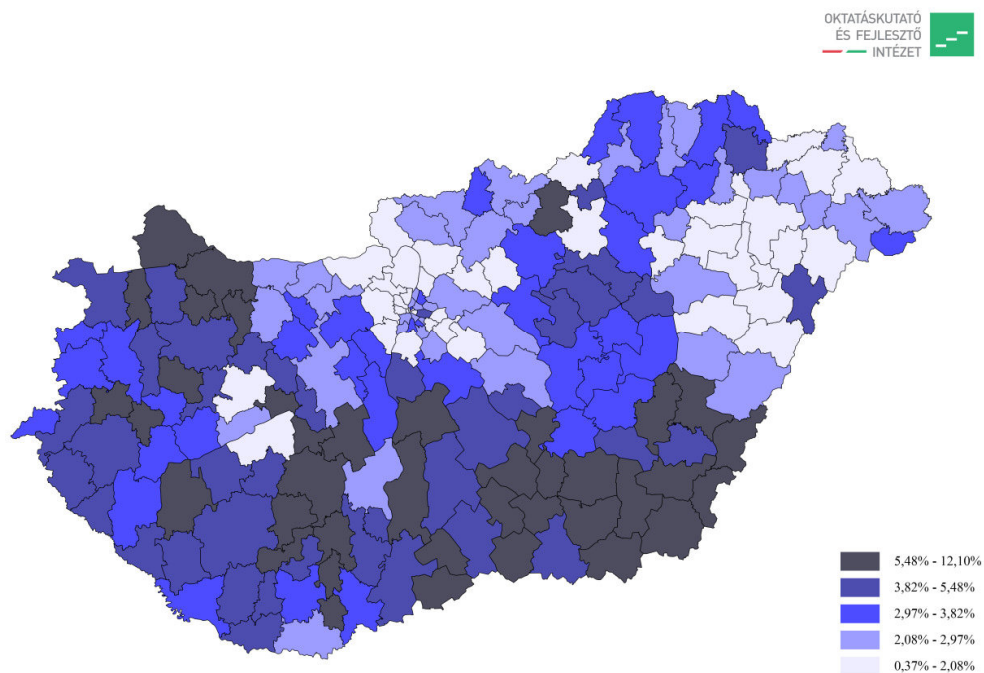
5. ábra: A gyógypedagógusok területi megoszlása a munkahelyük települése alapján (N=431) Forrás: Diplomás Pályakövetési Rendszer, 2012,2013

A SZTE diplomásai legnagyobb arányban abban a régióban helyezkednek el, ahonnan érkeztek, bár Békés megyében ELTE-túlsúly mutatható ki, ahogy Jász-Nagykun-Szolnok megye keleti részén is. Az ország észak-keleti felében kisebb az elhelyezkedő gyógypedagógusok száma. Korábban említettük, hogy az észak-magyarországi régióban túlsúlyban vannak az NYME-n végzettek, további nagy arányt képvisel az ELTE-n végzettek aránya. Hajdú-Bihar megyében és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében kirívóan alacsony az elhelyezkedő gyógypedagógusok száma. Az innen elszármazott diplomások nem térnek vissza állást vállalni. Látható, hogy ahol van gyógypedagógus-képző intézet, azok a területek jobban ellátottak ilyen végzettséggel.

Ennek a vázlatpontnak a keretében megnézzük, hogy milyen az SNI-s hallgatók aránya a gyerekek számához képest. Azért az SNI-s tanulók vizsgálatát választottuk, mert ellátásukat túlnyomórészt gyógypedagógusok végzik, és ez elég átfogó ahhoz, hogy képet kapjunk a területi eltérésekből. A lentebb látható térképhez az EDUMAP segítségével jutottunk, mely a KIR-STAT adatbázis adatai alapján készíti a térképet. Itt a legkorábbi, 2013-as adatokat választottuk, ahol arányt képeztünk az SNI-s gyerekek és a teljes gyermekszám között, ennek eredményét a 6. ábra mutatja. A legnagyobb kategóriába a vártnál több dunántúli kistérség került. Három erőteljes gócpont nevezhető meg, ezek Győr-Moson-Sopron megye több kistérsége, Ajka és Siklós között elhelyezkedő kistérségek, valamint Csongrád és Békés megye legtöbb kistérsége. A legalacsonyabb kategóriákban a főváros és agglomerációja található, valamint érdekes módon Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye legtöbb kistérsége, ami olyan szempontból meglepő, hogy ezeken a területeken a legmagasabb a hátrányos helyzetűek aránya (6. ábra).

6. ábra: SNI-s gyerekek aránya kistérségenként a teljes gyermekszámhoz képest. Forrás: EDUMAP 2015 KIR-STAT 2013 alapján

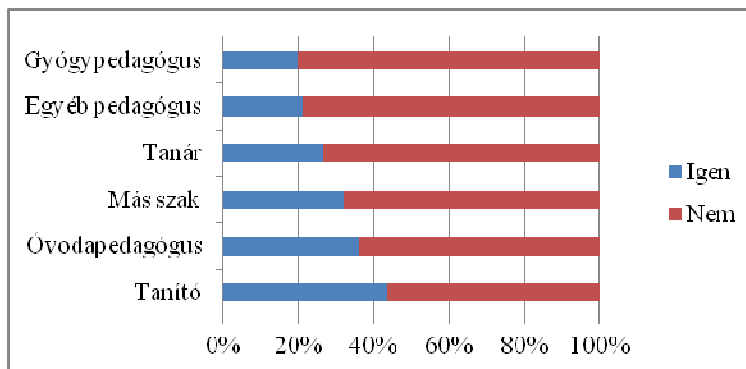
Összefüggést fedezhetünk fel a DPR alapján megrajzolt térkép és az EDUMAP térkép alapján, mivel elmondható, hogy kevés gyógypedagógus vállal munkát a világosabb tónussal jelölt területeken (Hajdú-Bihar, Nógrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), míg a sötétebb színnel jelölt térségekbe több gyógypedagógus tér vissza (Csongrád, Békés, Somogy, Győr-Moson-Sopron). Ezek az eredmények valószínűleg azzal magyarázhatók, hogy a magasabb SNI-s arányú területeken a nagyobb gyógypedagógus aránynak köszönhetően több tanulót képesek ellátni, így egyszerűbbé válhat a speciális nevelési igényűvé nyilvánítás. Erre a megoldásra csupán a térképekből következtetünk, konkrét kimutatás nem áll rendelkezésre a gyógypedagógusok számát illetően.

Gyógypedagógusok a munkaerőpiacon

A következőekben arról ejtünk pár szót, hogy a gyógypedagógusok milyen helyzetben vannak a munkaerőpiacon, mennyire jellemző rájuk a munkanélküliség, valamint, hogy a szakmájukban helyezkednek-e el munkát vállalni. Annak érdekében, hogy ne csak a gyógypedagógusokról kapjunk információt és legyen összehasonlítási alapunk más diplomásokkal is, összehasonlítjuk majd őket más pedagógusszakot végzettekkel, valamint más képzési területet végzettekkel is.

Először azt elemeztük, hogy a végzést követően volt-e már munkanélküli, melyet a 7. ábra szemléltet. Látható, hogy a gyógypedagógusokra nagy igény mutatkozik, mivel végzést követően csupán a 20% volt munkanélküli, míg a tanítók esetében ez az arány 40% fölé tehető. Úgy látszik, hogy a tanárszakot végzett pedagógusok is jó eséllyel indulnak a munkaerőpiacon, mivel közülük megközelítőleg 25-30%-uk volt munkanélküli (7. ábra).

7. ábra: A diploma megszerzése után volt-e munkanélküli (N=46537) Forrás: Diplomás Pályakövetési Rendszer, 2012,2013

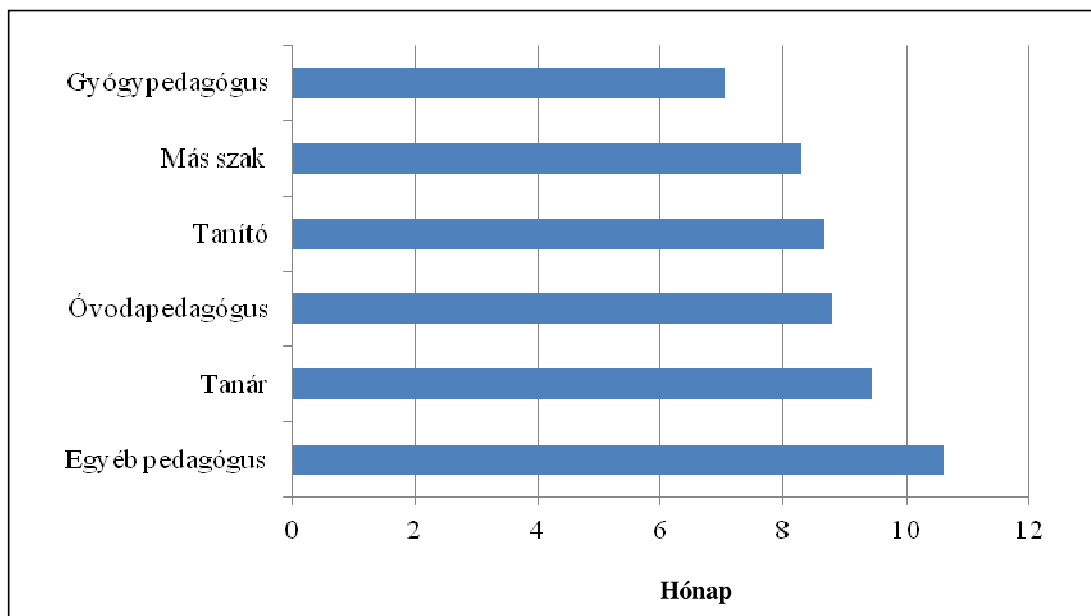

Az adatbázisban szereplő más szakos diplomásoknál lényegesen jobb helyzetben vannak a gyógypedagógusok, mivel más szak esetében több mint 30%-ra tehető a végzést követő diplomások aránya. Összegezve a látottakat elmondható tehát, hogy a gyógypedagógia egy versenyképes szak mind a pedagógusképzés, mind a más szakot végzettek között.

A következő lépésben arra voltunk kíváncsiak, hogy az összesen munkanélküli időszakkal eltöltött idő hogyan alakult az egyes csoportok esetében. A 8. ábra már csak azoknak az adatait mutatja, akik az előző kérdésnél azt válaszolták, hogy voltak munkanélküliek. Az adatokból leszűrhetjük, hogy a gyógypedagógusok e tekintetben is a legkedvezőbb pozícióban

vannak, mivel átlagosan a munkanélküli periódus 7 hónapra tehető. Az viszont az adatokból kitűnik, hogy azok a tanárok, akik végzést követően nem tudtak elhelyezkedni, már közel 10 hónapig voltak munkanélküliek (8. ábra).

8. ábra: átlagosan hány hónapig tartott a munkanélküli időszaka összesen (N=14499)
Forrás: Diplomás Pályakövetési Rendszer, 2012, 2013

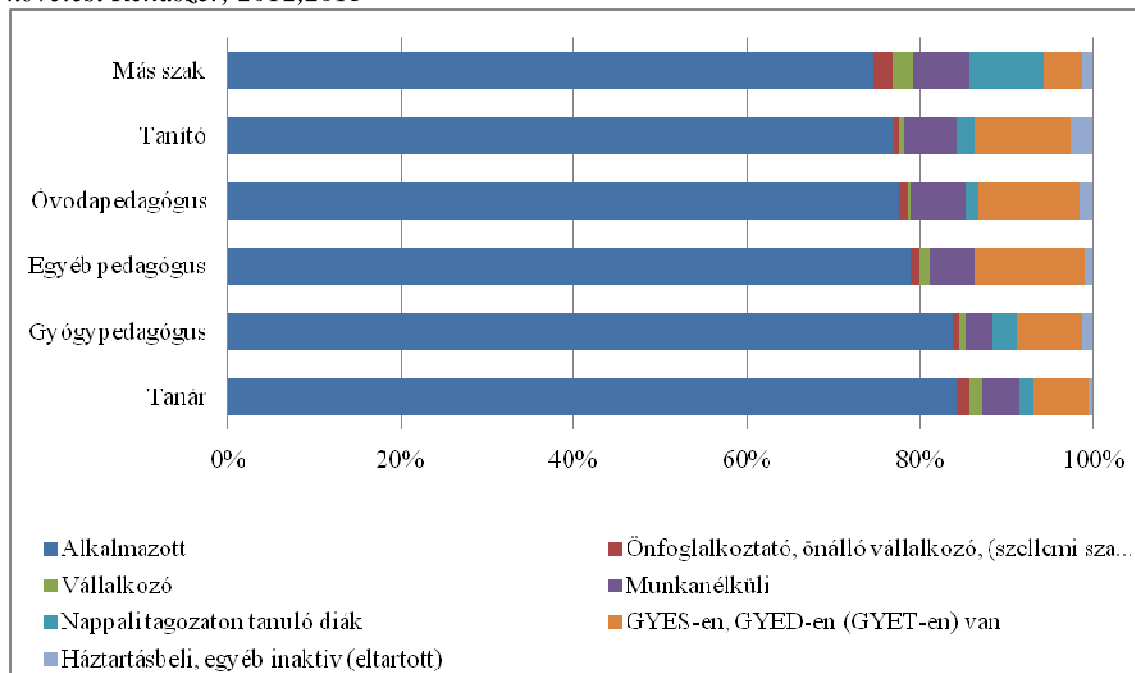
A pedagógusképzési terület esetében már csupán a gyógypedagógusok azok, akik jobb átlageredményt értek el a más szakosakhoz képest. Ez valószínűsíthetően azzal lehet kapcsolatban, hogy a pedagógusi állástalálások szezonálisnak tekinthetők, mivel általában a tanév végén kezdődik a megüresedett helyekre a szakemberek keresése és ritkán vannak évközi mozgások. Helyezésszerű mozgások is tapasztalhatóak a pedagógusképzési területen belül, mivel míg a tanító szakosak és az óvodapedagógusok nagyobb arányban voltak ugyan munkanélküliek, mint a tanárok, de rövidebb időt töltöttek munkanélküliként.

Azt követően, hogy információt kaptunk az egyes csoportok munkatalálási és munkanélküli időszakáról, most szót ejtünk arról, hogy a lekérdezéskor mi volt a megkérdezett munkaerőpiaci státusza. A megkérdezettek hét állítás közül választhattak, ezek közül számunkra kiemelkedően fontos az alkalmazotti státusz. Látható, hogy a gyógypedagógusok újfent jó helyzetben vannak, mivel több mint 80%-uk alkalmazotti státuszban van, melyet csak a tanárok múlnak fölül 1-2 százalékkal. A további csoportok esetében ez az arány valamivel 80% alatt található, a legkisebb értékkel a más szakos csoport jellemezhető. A más szakosok esetében az alacsony arány annak is köszönhető, hogy 10% körül van a nappali tagozaton tanulók aránya (9. ábra).

A másik fontos munkaerőpiaci jellemző a munkanélküliség, ahol a legkisebb értékkel a gyógypedagógusok rendelkeznek. Azt tapasztaljuk, hogy a magasabb oktatási szinteken tanítók kisebb arányban munkanélküliek, mint az alacsonyabb szinteken. A más szakosokhoz tartozik a legnagyobb munkanélküli-arány, több mint 6,5%-kal. Magasnak tekinthető a teljes pedagógusképzés esetében a GYES-en lévők aránya, mely esetében fordított kép látható, mint a munkanélküliség esetében, az alacsonyabb képzési szinten tanítók jóval magasabb arányban

vannak otthon a gyerekeikkel. Az óvodapedagógusok 11,6%-a, míg a tanárok csupán 6,25%-a van GYES-en. A gyógypedagógusok értéke a tanárokéhoz áll közelebb 7,6%-os értékkel. Más szakos csoport esetében a GYES-en lévők aránya lényegesen kisebb, mindösszesen 4,4%.

9. ábra: Megkérdezettek munkaerő-piaci státusza (N=37804) Forrás: Diplomás Pályakövetési Rendszer, 2012,2013

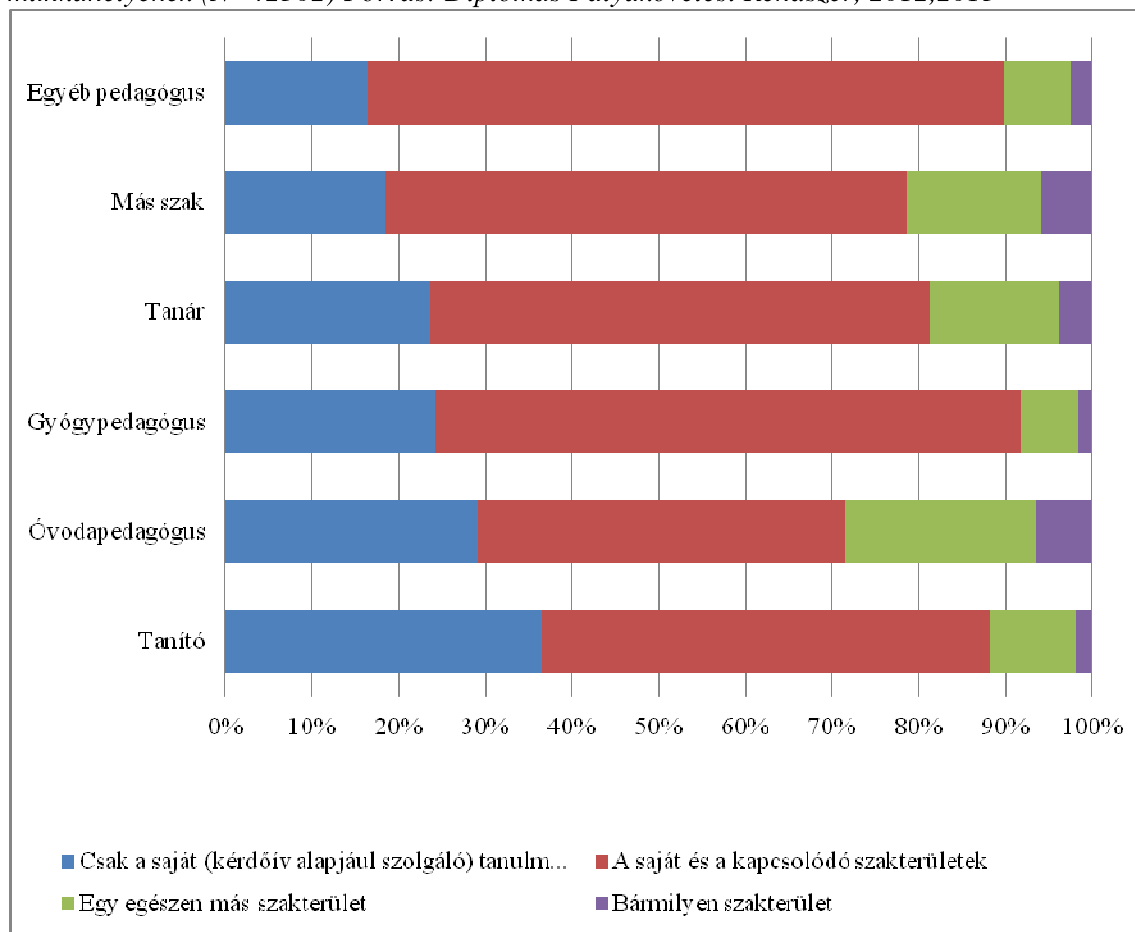
A következőekben arra voltunk kíváncsiak, hogy a végzést követően a jelenlegi munkájukhoz mennyire kapcsolódik a kérdőív alapjául szolgáló szak. A végzetek négy alternatíva közül választhattak, csak a saját szak, saját és kapcsolódó szakterületek, egy egészen más szakterületet, valamint bármi megfelel az adott végzettségnek. Úgy tartottuk célravezetőnek, hogyha a saját, valamint a saját és kapcsolódó tudományterületeket egyben kezeljük, mivel mind a két esetben szükséges az adott végzettség. Ennek alapján elmondhatjuk, hogy a gyógypedagógusok, az egyéb pedagógus, valamint a tanítók 90%-a dolgozik leginkább a saját szakmájában. Az óvodapedagógusok valamivel több, mint 70%-a dolgozik csupán a végzettségéhez kötődő munkahelyen, ami a legkisebb aránynak tekinthető. A más szakosak, valamint a tanároknak a 80%-a dolgozik a diplomájához kapcsolódó munkahelyen (10. ábra).

Látható, hogy az óvodapedagógusok, valamint a más szakosak esetében megnő az aránya a bármilyen szakterületnek, melyből arra lehet következtetni, hogy olyan munkahellyel rendelkeznek, amihez még végzettség sem szükséges. Ebben a viszonylatban szintén jól teljesítenek a gyógypedagógusok, valamint a tanítók is.

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmányban áttekintő képet kaptunk a gyógypedagógiai képzés vonzáskörzetéből nappali és levelező képzés esetében is. A nappali képzésről megállapíthatjuk, hogy az északi országrészben lévő intézményi hiátus negatívan befolyásolja erre a szakra való jelent-

10. ábra: A kérdőív alapjául szolgáló végzettség mennyire felel meg a jelenlegi munkahelyének (N=42362) Forrás: Diplomás Pályakövetési Rendszer, 2012,2013

kezelést. Az NYME vonzáskörzete a Budapesten lévő ELTE vonzásán átlépve nagya-rányú vonzást fejt ki az észak-magyarországi régióra, mellyel úgy néz ki, hogy a felvettek nem a hozzájuk közel lévő intézménybe kerültek felvételre. Nappali képzésen kisebb mértékben, míg levelező képzésen mindinkább érvényesül, hogy az intézményhiányos észak-keleti térségből mind a négy felsőoktatási intézménybe vettek fel gyógypedagógia szakos hallgatót. Az viszont teljes bizonynyal állítható, hogy a térségben az ELTE dominanciája megkérdőjelezhetetlen.

A DPR alapján elmondhatjuk, hogy a gyógypedagógiai képzést végzettek hasonló tendenciában mozognak, mint a többi diplomás. Aki az ELTE-n tanult, az lényegesen kisebb mértékben tér vissza a vidéki területekre dolgozni, ennek következtében az is, aki észak-keleti területekről indul ki, így ez a terület gyógypedagógusban hiányt fog szenvedni. Ennek orvoslására egy közelben lévő gyógypedagógiai szak létesítése lenne megoldás. Az ország többi területén kisebb mértékűnek tűnik a gyógypedagógusok elvándorlása, mivel a vidéki egyetemeken végzettek inkább a vidéki területeken maradnak munkát vállalni. Érdekes összefüggéseket rejthet a DPR-ben tapasztaltak és az SNI-sek területi eloszlása, mely több kérdést vet föl, például, hogy miért azokon a területeken található arányaiban több SNI-s, ahol jobbak a gazdasági mutatók, kevesebb hátrányos helyzetű tanul, és miért ott kevesebb, ahol

például több a hátrányos helyzetűek aránya. Természetesen mi sem gondoljuk azt, hogy aki hátrányos helyzetű, az SNI-s, de logikus gondolkodás mentén haladva összefüggést kellene felfedeznünk.

A gyógypedagógusok munkaerő-piaci helyzetéről elmondható, hogy rendkívül jó helyzetben vannak mind a pedagógusképzési területen belül, mind pedig a teljes vertikumhoz képest. Végzésük óta csupán 20%-uk volt munkanélküli, továbbá aki volt is munkanélküli, az átlagban csak 7 hónapig volt az, ami szintén jobb eredmény, mint más csoportok esetében. A munkájukra való nagy igényt tovább erősíti az is, hogy kevesebb, mint 5%-uk munkanélküli, míg más csoportok esetében ez 10%-ot is elérhet. A gyógypedagógusok 92%-a a saját szakmájában dolgozik, ami arra utal, hogy elkötelezettek munkájuk iránt, valamint, hogy a gyógypedagógusok munkájára nagy szükség van, mivel munkalehetőséget is kapnak arra, hogy végzettségüknek megfelelő helyen dolgozzanak.

Irodalom

- Bass, L. (2004): *Jelentés a súlyosan, a halmozottan fogyatékos embereket nevelő családok életkörülményeiről*. Kézenfogva Alapítvány, Budapest.
- Chrappán M. (2010): Pályaelégedettség és karriertervek a pedagógusvégzettségű hallgatók körében. In: Garai O. és Veroszta Zs. (szerk). 2010: *Frissdiplomások 2010*. Diplomás pályakövetés IV. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft, Budapest. pp.231-263.
- Chudnovskaya, M. és Kolk, M. (2014): Educational Expansion and Intergenerational Proximity in Sweden: Developments in Geographical Distance between Young Adults and their Parents, 1980-2007. In: *Stockholm Research Reports in Demography*, 2014: 12. (Letöltés 2015.10.25) http://www.suda.su.se/SRRD/SRRD_2014_12.pdf
- Diplomás Pályakövetési Rendszer, 2012, 2013
- EDUMAP 2015: <http://edumap.ofi.hu/>
- Forray, R. K. és Híves, T. (2005): *Regionalitás és a felsőoktatás*. Professzorok Háza Felsőoktatási Kutatóintézet. Budapest. (Letöltés 2015.10.26). Web: http://www.forraykatalin.hu/doski/Regionalitas_Felsokt.pdf
- Garai, O. és Veroszta Zs. (2012): *Diplomás pályakövetési adatok 2011*. Printer-partner KFT. Budapest.
- Galasi P., Timár J. és Varga J. (2001): Pályakezdő diplomások a munkaerőpiacon. In: Semjén A. (szerk.): *Oktatás és munkaerőpiaci érvényesülés*, MTA Közgazdaságtudományi Központ. Budapest, pp. 73-89.
- Gordosné, Sz. A., Salné, L. M., Vinczéné B. E., és Köpatakiné M. M. (2000): *A gyógypedagógiai oktatás helyzete az ezredforduló Magyarországon*. OKI-PTK. Budapest. (Letöltés 2015.10.20). Web: http://www.pukanszky.hu/eloadasok/JGYPK_A_gyogypedagogia_tortenete/20_szazad_Magyarorszag/20_szazad%20Magyarorszag_Gordosne.pdf
- Györgyi, Z. (2012): Pedagógusok a munkaerőpiacon. In: Pusztai G. és tsai. (szerk.): *A tanárok tanárának lenni ... Tanulmányok Szabó László Tamás 70. születésnapjára*. Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ. Debrecen, pp. 249-257.
- Haussmann M. (2008): Woher kommen die in Stuttgart Studierenden? *Statistik und Informationsmanagement*, Monatsheft 3. pp.56-57. (Letöltés: 2015.10.11). Web: http://service.stuttgart.de/lhsservices/komunis/documents/7833_1_Woher_kommen_die_in_Stuttgart_Studierenden_2007_.PDF
- Hazel, C. (2007): Higher education and spatial (im)mobility: nontraditional students and living at home. In: *Environment and Planning*, Volume 39. pp. 2445-2463.
- Hegedűs R. (2015a): Tanulmányi mobilitás és felsőoktatási vonzáskörzet a kelet-magyarországi pedagógusképzésben In: Pusztai G. és Ceglédi T. (szerk.) *Szakmai*

- szocializáció a felsőoktatásban: A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében.* Partium Press-ÚMK, Nagyvárad-Budapest, pp. 155-175.
- Hegedűs, R. (2015b): Connection between educational mobility and higher education institutions In: Berács, J., et. al. (szerk): Central European Higher Education Cooperation Conference Proceedings. Corvinus University of Budapest Digital Press. Budapest. pp. 114-123.
- Hensen, M.M., de Vries, R. M. és Cörvers, F. (2009): The role of geographic mobility in reducing education-job mismatches in the Netherlands. *Papers in Regional Science* 88. évfolyam 3. szám (Augusztus) pp. 667-682
- M. Császár Zs. és Németh J. (2006): A Pécsi Tudományegyetem szerepe a Dél-Dunántúli régióban. *Földrajzi értesítő* LV évfolyam. 1-2. füzet. pp. 141-158.
- M. Császár Zs. és Wusching Á. T. (2014): A Pécsi Tudományegyetem vonzáskörzetének változásai 2004 és 2013 között. *Modern Geográfia* 2014/IV. pp. 25-38.
- Mesterházy Zs. (2001): A külön támogatást igénylő gyermekek szükségleteinek kielégítésére felkészült pedagógusok képzéseinek dilemmái. *Educatio*, 2. szám pp.255-266.
- Rechnitzer, J., és Smahó, M. (szerk) (2007): *Unirégió Egyetemek a határ menti együttműködésben.* MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs-Győr.
- Salné L. M. és Köpatakné M. M. (2001): Fogyatékos gyermekek és tanulók helyzete az ezredfordulón. *Educatio*, 2. szám. pp.394-401.
- Szabó D. (2015): Utazó gyógypedagógiai szolgáltatás a résztvevők oldaláról. *Iskolakultúra*, 5-6. szám pp. 74-92.
- Teperics K. (2002): Hajdú-Bihar megyei diplomások munkaerőpiaci helyzetének vizsgálata. *Studia Geographica* 10. szám. DE Földrajzi Tanszék kiadványa. Debrecen.
- Teperics, K. és Dorogi, Z. (2014): Az egyetemek gazdasági és regionális hatása. *Educatio*, 3. szám pp. 451-461.
- Varga J. (1998): *Oktatás-gazdaságtan.* Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest.
- Varga J. (2010): *A képzési terület és a felsőoktatási intézmény hatása a fiatal diplomások munkaerő-piaci sikerességére a 2000-es évek végén.* MTA Közgazdaságtudományi Intézete. Budapest.
- Veroszta Zs. (2013): *Frissdiplomások 2012.* Educatio Nonprofit Kft. Budapest.
- Veroszta Zs. (2014): *Diplomás pályakövetési adatok 2013.* Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Budapest.